

УДК 821.161

В. І. Дмитренко

**ТВОРЧА ПОСТАТЬ ГРИГОРІЯ КОСИНКИ
В РЕЦЕПЦІЇ ВАСИЛЯ ГОЛОБОРОДЬКА**

Кожен справжній митець – окреме, неповторне явище світової літератури. Таким є і наш земляк, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, Василь Голобородько. Однак заглиблення в творчий світ митця, оприявнює глибоку зануреність письменника в український ґрунт, творче усвідомлення кращих здобутків як української, так і світової літератури, адже кожен новий текст породжується попередніми текстами. Як зазначає Зофія Мітосек: „Письменники, які звертаються до інших письменників, до іншої літератури, тим самим ніби дистанціюються від самого акту творення, аби показати, що література вже раніше з приводу цієї теми щось говорила” [1, с. 344]. Тобто творчість кожного митця не може бути повністю відірваною від доби, у яку він жив, від творів і основних досягнень його попередників, які більшою або меншою мірою вплинули на формування його світосприйняття й власного стилю. Механізм літературних впливів настільки складний і багатовимірний, що відстежити його дуже важко. Чимало таємниць творчого світу митця може відкритися під час аналізу специфіки його рецепції інших творчих особистостей. Г.-Г. Гадамер розглядає процес „тлумачення” як онтологічний, маючи на увазі діалог з „традицією”, рецепція якої щоразу повинна бути оновлена: „Твір постає перед нами лише у своїх життєвих зв’язках <...>. Твори мистецтва приходять з минулого й укорінюються в сучасності” [2, с. 166].

Художнє світотворення В. Голобородька є предметом зацікавлення сучасних літературознавців. До аналізу його творчого доробку звертались О. Галич, Ю. Ковалів, О. Неживий та інші, зазначаючи: „Поет просто живе у своєму поетичному світі, який за умови своєрідної співзвучності емоцій, почуттів та відчуттів стає близьким читачеві” [3, с. 88]. Але досить мало уваги, при аналізі його творчої спадщини, було приділено саме тим постатям нашої культури, до яких звертається В. Голобородько у своїх поезіях. Хоча Ю. Ковалів констатує: „В. Голобородько усвідомлює себе спадкоємцем українських письменників, які обрали собі на свій страх і ризик тернистий шлях свого народу („Молитва про нездійснене”, „Побачення з Косинкою”, „Калина об Різдві”, „Криваві солов’ї”, „По слідах”, „Шукачі могил”)” [4]. Тому основним завданням свого дослідження вважаємо аналіз поезії В. Голобородька „Побачення з Косинкою”, визначення впливу постаті Григорія Косинки на творчу спадщину письменника.

Мета статті – подати рецепцію творчої постаті Г. Косинки, митця розстріляного Відродження, сучасним письменником В. Голобородьком,

визначити місце поезії „Побачення з Косинкою” у творчому світі митця. Основними завданнями для реалізації поставленої мети вважаємо аналіз поезії В. Голобородька „Побачення з Косинкою”, визначення особливостей рецепції творчої постаті Григорія Косинки в художньому світі письменника.

Поезія „Побачення з Косинкою” входить до другої, виданої в Україні збірки В. Голобородька „Ікар на метеликових крилах”, що вийшла у 1990 році, у київському видавництві „Молодь”. Уся увага автора сконцентрована на образах, які є знаковими для його батьківщини – це й фольклорні образи, й відомі постаті з української історії й культури. Серед поезій В. Голобородька, присвячених певним постатям української і світової літератури, особне місце посіла поезія „Побачення з Косинкою”, присвячена Григорію Михайловичу Стрільцю, відомому в історії української літератури під псевдонімом Григорій Косинка. Заголовок тексту є своєрідним кодом, який дає поштовх для адекватності подальшої рецепції й інтерпретації творів такого типу. У творчості В. Голобородька можна виділити чимало таких поезій, де імена в заголовках виступають своєрідними маркерами для реалізації міжтекстових зв’язків творів. Багато поезій у назвах яких – реальні прізвища чи псевдоніми митців: „Білий празник Кобзаря”, „Гостина у народної художниці Грузії Олени Ахвледіані”, „До-шевченкові”, „Варіація вірша П. Грабовського”, „Світличний перекладає Анрі Мішо”, „Катерина Білокур: виготовлення пензлика”, „Катерина Білокур: піжмурки квітів”, „Півонії: автопортрет із Катериною Білокур”, „Ван Гог: пейзаж із вікна” та ін.

Кожен митець – творець власного художнього світу з його героями, проблемами, законами і ситуаціями. „Побачити й зрозуміти автора твору – означає побачити і зрозуміти іншу, чужу свідомість та її світ, тобто інший суб’єкт” [5, с. 306]. Ю. Крістева, порушуючи проблему інтертекстуальності, визначає кожен текст як мозаїку з цитат, яку вбирає в себе й трансформує інший текст. Ю. Лотман, розвиваючи цю думку, зазначає: „Можлива також така будова, за якої один текст подається як неперервна розповідь, а інші вводяться до нього спеціально у фрагментарному вигляді (цитати, відсилання, епіграфи тощо). Передбачається, що читач розгорне ці зерна інших структурних конструкцій у тексті” [6, с. 439]. Первинний текст, вступаючи у взаємодію з авторським, збагачує його своїми смислами, генерує нові, виконує функцію „свого роду розпізнавальних знаків, що подають інформацію про характер цього світу (або його фрагмент), його ціннісно-природний (чи штучний) статус, а також про персонажів (їх настроїв, ідеали, характер тощо). Вони можуть виступати в ролі відкритих або прихованих моделей світу, що інтерпретуються для читача, або ж ситуації, у якій задіяні персонажі” [7, с. 6].

Отже, для відтворення повноцінної рецепції місця В. Голобородька в українському літературному процесі, необхідно

акцентувати увагу на особливостях переінтерпретації в його творчому доробку знакових для нього митців-сучасників і попередників. Звернення поета саме до постаті Г. Косинки вважаємо не випадковим. Г. Косинка був серед перших розстріляних 1934 року після вбивства С. Кірова українських культурних діячів, В. Голобородько – відчув на собі всю жорстокість тоталітарного режиму: у 1967 році „за дії, несумісні зі званням радянського студента” (це було читання та поширення книжки Івана Дзюби „Інтернаціоналізм чи русифікація?”) був відрахований з Донецького державного університету (а перед тим – з Київського національного університету). Лише у 2002 році п’ятидесятишестирічний Голобородько став магістром філології в стінах нашого Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка, а читання І. Дзюби тепер входить до програми.

Звернення до особи Г. Косинки маємо й у творчості інших письменників – це поезії „Є чари слова незабутні...” Т. Масенка, „Читаючи Григорія Косинку” Д. Павличка, „Григорію Косинці” А. Малишка, „Рідні колоски” О. Юценка та ін. Проте поезія В. Голобородька вирізняється серед них своєю щирістю, можливо, навіть певною інтимністю, і, звичайно, асоціативною символікою, якою відзначається поетика всієї творчості митця. О. Неживий зазначив: „Поезія Василя Голобородька народжується і для того, щоб не перервалася традиція, не вмер головний звичай, що визначає приналежність людини до національної культури” [6, с. 85]. У зв’язку із цим у поезії „Побачення з Косинкою” наявний перегук двох творчих світів: шістдесятництва й Розстріляного Відродження. „Такий сюжет – це теж характерний для поета спосіб асоціативного мислення. Звертання „Письменнику Григорію Косинко” не лише позначило культурну парадигму певної доби, але й життєву програму, яку обрав для себе автор” [8, с. 58 – 59].

Форма поезії – діалог, що доволі часто зустрічаємо у творчості В. Голобородька, драматизму твору надає той факт, що діалог є неповним. Це ніби розмова двох співбесідників, але один із них без мовної партії. Реалії тексту сприяють створенню атмосфери вірогідності подій, створюється своєрідний історичний фон подій, представлених у поезії. Це розширює хронотопні рамки твору, допомагає зрозуміти авторський задум, ідею закладену автором у текст. В. Голобородько створює в поезії ефект присутності мовчазного співрозмовника, який допомагає митцеві розповісти про найбільш наболіле.

Іван Андрусак у вступній статті до творів Г. Косинки навів цю поезію В. Голобородька з метою привернути увагу до вульгарно-соціологічних кліше, які так довго були наявні в оцінці „закатованого комуністами письменника”. Він зазначив: „Намагання замість справдешнього повернення творів Косинки до читацьких сердець (на котре маємо спромогтися аж нині) штучно „обкарнати” розстріляного письменника під гребінку ідіотичного „соцреалізму” і міфічної

„радянської літератури” чи не найточніше передав у вірші „Побачення з Косинкою” поет Василь Голобородько” [9, с. 4]. Поезія ввійшла до збірки „Ікар на метеликових крилах”, що вийшла в 1990 році, коли час вульгаризованої критики ще не пройшов. „Загалом для ранніх поезій В. Голобородька характерний високий ступінь умовності. Поет творив ускладнені тропи, частково, мабуть, з огляду на цензуру, адже він спочатку хотів надрукуватися в Україні. А частково це – свідчення активної „еруптивності” (І. Франко) його підсвідомості на початку творчого шляху” [8, с. 48 – 49].

Немає випадкових постатей серед тих, до кого звертається поет у своїх творах, кожен по-своєму близький йому, від кожного він всотує найкраще, найщиріше. Як зазначає О. Галич, „Творчість Василя Голобородька – це неповторний світ, у якому яскраво проростає драматизм історичного буття українського народу, бринять чисті струни відкритого світу його душі, домінує, як у народній казці, доброта, готовність прийти на допомогу, все те, що зветься гуманізмом і людяністю” [11, с. 42]. У віршах В. Голобородька немає прямої відповіді на пекучі проблеми буття, його поезія є своєрідним поглядом на людину й події із середини, намагаючись віднайти вияви особливостей національної психіки й чуттєвості.

Асоціативна поетика В. Голобородька чітко проступає в поезії. Головним у поезії-діалозі „Побачення з Косинкою” є образ „розмови”, який передає поінформований активний учасник діалогу. Ліричний герой єдиний, хто впізнав Косинку серед натовпу, але впізнав тому, що „такого синього костюма” він ще ні в кого не бачив. Синій колір костюму викликає асоціацію з робітничими „синіми блузами” двадцятих років: несправджені надії, забуття й повернення зовсім в іншу країну „Ви помилилися, // прийшовши на цей бенкет, // де Вас ніхто не впізнає” [10, с. 144]. Ніхто, але впізнав В. Голобородько, мабуть, перш за все тому, що поетика Г. Косинки, цього поета в прозі, багато в чому близька автору поезії. Для цього твору, як в основному й для всієї лірики митця характерним є морфологічне вираження особи ліричного героя через займенником однини першої особи.

О. Кузьменко, акцентуючи увагу на синьому кольорі костюму Г. Косинки, робить іще глибші узагальнення: „Розкриття внутрішньої незвичайності персонажа відбувається через зовнішню деталь – „синій костюм”. Синій чи блакитний колір, який від неба набрав значення неземного, високого, у Голобородька часто національно окреслюється” [8, с. 58]. Дослідниця, аналізуючи кольористику В. Голобородька, констатує: „Блакитними” стають у В. Голобородька предмети етично високого, „небесного” значення, цінні або в особистому, або в громадському плані” [8, с. 47].

Попередження про „ненадійну стелю” в тому приміщенні до якого прийшов Г. Косинка теж зрозуміле сучасному читачеві. Не одне десятиліття жили наші пращури під такою „стелею”. Закінчується ж вірш

змістово паралельним до Косинчиного „синього костюма” образом неба: „Чи, може, Ви думаєте, що ця стеля літає, / щоб було над нами небо?” Фраза „щоб було над нами небо” не випадково закінчує поезію про Г. Косинку. Саме небо – невід’ємний атрибут Косинчиних новел та й взагалі його світогляду. Лише далеко від цивілізації, від міста, можна розгледіти й відчути, що таке насправді небо, яке, за слов’янськими віруваннями, є місцем перебування Бога й ангелів, тобто найвища й найсвятіша сила. У творах Г. Косинки, який ніби прирік себе бути саме селянським письменником, бо саме селяни – основні герої його творів, представлено саме сільське небо – безхмарне й глибоке, яке розгледіти можна лише на селі. В аналізованій поезії В. Голобородька небо символізує віру обох учасників своєрідного діалогу в щасливе майбутнє нашої країни.

Таким чином, враховуючи вище сказане, можна зазначити, що поезія В. Голобородька „Побачення з Косинкою” є органічним виявом художнього світотворення поета, чітко вписується в контекст творів про Г. Косинку інших авторів і є невідлучним, а важливим у творчому надбанні поета зверненням до письменника, що досить близький автору за своїм світотворенням, є одним із найталановитіших представників розстріляного покоління 20 – 30-х рр. минулого століття, чийм спадкоємцем вважає себе автор.

Список використаної літератури

- 1. Мітосек З.** Теорія літературних досліджень / Зофія Мітосек. – Сімферополь : Таврія, 2005. – 408 с.
- 2. Гадамер Г.-Г.** Истина и метод. Основы философской герменевтики / Г.-Г. Гадамер; пер. с нем., общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. – М. : Прогрес, 1998. – 704 с.
- 3. Неживий О.** Василь Голобородько // Неживий О. Освячені Шевченковим ім’ям. – Луганськ : Світлиця, 1998. – С. 84 – 92.
- 4. Ковалів Ю.** Василь Голобородько / Юрій Ковалів // Історія української літератури ХХ століття : У 2 кн. – Кн. 2. – К. : Либідь, 1998. – С. 160 – 162.
- 5. Бахтін М. М.** Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.
- 6. Лотман Ю.** Текст у тексті / Юрій Лотман // Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.; передм., упоряд. і прим. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 430 – 441.
- 7. Астаф’єв О.** Інтертекстуальність як літературна стратегія / Олександр Астаф’єв // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 5 – 7.
- 8. Кузьменко О. В.** Поетика Василя Голобородька / Оксана Кузьменко. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2004. – 196 с.
- 9. Андрусак І.** „... Щоб було над нами небо” / Іван Андрусак // Косинка Г. Вибрані твори. – Харків : Ранок, 2003. – С. 3 – 22.
- 10. Голобородько В.** Ікар на метеликових крилах : [вірші] / Василь Голобородько. – К. : Молодь, 1990. – 160 с.
- 11. Галич О. А.** Посівальник доби : Василь Голобородько // Олександр Галич. – Луганськ : Знання, 2003. – С. 40 – 43.

Дмитренко В. І. Творча постать Григорія Косинки в рецепції Василя Голобородька

У статті проаналізована поезія В. Голобородька „Побачення з Косинкою”, яка є органічним виявом художнього світотворення поета, важливим у творчому надбанні поета. Реалії тексту сприяють створенню атмосфери вірогідності подій, створюється своєрідний історичний фон, що розширює хронотопні рамки твору, допомагає зрозуміти авторський задум, ідею закладену автором у текст. Знаковим є звернення до письменника – представника розстріляного покоління 20 – 30-х рр. минулого століття, чийм спадкоємцем вважає себе В. Голобородько.

Ключові слова: рецепція, заголовок, спадкоємність поколінь, асоціативна поетика.

Дмитренко В. И. Творческая личность Григория Косинки в рецепции Василя Голобородько

В статье проанализирована поэзия В. Голобородько „Свидание с Косинкой”, которая является органичным проявлением художественного мира поэта. Реалии текста способствуют созданию атмосферы достоверности событий, создаётся своеобразный исторический фон, что расширяет хронотопные рамки произведения, оказывает содействие в понимании задумки, авторской идеи, которая заложена в текст. Знаковым является обращение к писателю – представителю расстрелянного поколения 20 – 30-х гг. прошлого столетия, чьим приемником считает себя В. Голобородько.

Ключевые слова: рецепция, заглавие, преемственность поколений, ассоциативная поэтика.

Dmytrenko V. I. The creative personality of Gregory Kosinka in reception of Vasyl Goloborodko

In article we analyzed the poetry of V. Goloborodko „Rendezvous with Kosinka”, which is an organic manifestation of the artistic world of the poet. The realities of the text contribute to an atmosphere of reliability events, creating a kind of historical background that extends beyond the product chronotops, assist in the understanding of ideas, the author’s ideas, which is incorporated into the text. Sign is to appeal to the writer – representative shot generation of 20 – 30’s. years of the last century, whose receiver feels V. Goloborodko.

Key words: reception, title, succession of generations, associative poetics.

Стаття надійшла до редакції 24.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Галич О. А.